

Sladová, J., et al. (2014). *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež.*

Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Jana Sladová přichází s monografií, která prezentuje společnou autorskou práci několika významných badatelů v oblasti soudobé intencionální literatury pro děti a mládež.

Knih je metodologicky zaměřena zejména na tematickou analýzu a interpretaci beletristických textů, vydaných v nedávné době v České republice, v menší míře v USA a Velké Británii. Všímá si příběhové prózy s ohledem na vzájemné působení funkce estetické, informativní a formativní a respektuje recepční teorii. Publikace představuje nové dílčí výsledky bádání autorských osobností, a to s důrazem na společensky závažná témata v minulosti tabuizovaná, která se jako bumerang vrací s čím dál větší společenskou naléhavostí. Ona aktuální témata různých podob současné rodiny, sociálně patologických jevů, handicapu, ale i průhled do romské tematiky a života dětí a mladých lidí v odlišných kulturních podmínkách, si nesou potenciál oslovit prostřednictvím identifikačních hrdinů mladé čtenáře.

Literatura pro děti a mládež ve velké míře reflektuje transformační změny ve společnosti, neboť je značně závislá na sociálních zkušenostech adresátů textu. V našich podmínkách o to výrazněji, neboť v posledních desetiletích se udály přelomové změny s velkými sociálními dopady na děti a mládež. Česká literatura se v důsledku politických a společenských změn po roce 1989 vyrovnávala s komercializací edičního prostoru, s přívalem triviální literatury, s nadprodukcí, sugerujícím vlivem médií, vstřebávala impulsy ze zahraniční literatury... Současně se nadechla, aby svobodně vyslovila témata hluboce zasutá. V nich se odkrývají individuálně žité osudy a zároveň svědectví o současném světě, v němž obtížně hledají své místo právě nedospělí.

V úvodní kapitole *Obraz rodiny v současné příběhové próze s dětským hrdinou* (Sladová, Lišovská a Hnidáková) jsou zmíněny příběhy, v nichž zátěžové situace v rodině mají bezprostřední negativní vliv na psychiku dětí a dospívajících. Literatura se i v těchto případech jeví jako vhodný prostředek reflexe, která za určitých podmínek může nahradit přímou životní zkušenost či ozřejmit časté pohnutky jednání a představit model, jak je možné se s traumatizující

situací vyrovnat. Je zde akcentována komunikace a její možnosti v procesu hledání východisek a řešení problémů. Příběhy mají společného jmenovatele v přesvědčení, že existuje pozitivní řešení i zdánlivě beznadějných situací. Časté téma je rozpad rodiny a reakce dospívajících na tuto situaci. Příběhy vyprávějí o vztazích rodičů a dětí, které jsou mnohdy velmi komplikované, ale bez výjimky křehké a zraňující. Ukázky v monografii se vyznačují vysokou mírou autenticity a sdělnou naléhavostí. O to víc, že hrdinou je často dětský outsider bez pevného zázemí, navíc vystaven frustrujícímu prostředí s možností situaci změnit jen s trvale zraněnými city.

Kapitola *Reflexe patologických jevů a hendikepu v současné literatuře pro děti a mládež* (Sladová, Lišovská a Hnidáková) akcentuje tematiku sociálně patologických jevů, v důsledku nichž dochází k deformacím ve vývoji jedince, ale i skupiny, k níž přísluší. Často se jedná o kriminální činnost, *gambling*, sexuální odchylky či rasovou nesnášenlivost, ale i o mírnější formu těchto aktivit, které jsou spojeny se záškoláctvím, vandalismem, závislostí na alkoholu a nealkoholických drogách. Monografie se výběrově věnuje dvěma patologickým jevům, a to závislosti na alkoholu a drogách a poruchách příjmu potravy. Prostřednictvím ukázek a jejich interpretací nahlížíme do myšlení závislého člověka, na postupný rozklad jeho psychiky a osobnosti. Jsme otřeseni poznáním, že jediným východiskem je pro mnoho mladistvých závislých smrt, tedy sebevražda. Výběr textů a jejich analýza však směřuje k opačnému pólu – k vyhranému boji s drogou. Autoři monografie prostřednictvím knižních novinek předkládají další fenomén dnešní doby – závislost na komunikaci na sociálních sítích. Analyzují situace, především v rodinné anamnéze, které neomylně vedou k uvedenému patologickému chování, často se skrytou touhou manipulovat s životy jiných. Podobně hendikep představuje téma, které děti nevyhledávají, případně si nepřipouštějí ani pouhou možnost, že by se mohl týkat bezprostředně jich samotných.

Ve třetí kapitole s názvem *Dětství a dospívání romského hrdiny v literatuře pro děti a mládež* (Opálková) se autorka snaží představit odlišnost mentality romského etnika a životních zásad, z nichž vyplývají priority a odvozeně i chování a jednání jedinců. Knihy, které byly předmětem kritické reflexe, beze zbytku řeší otázky sebepojetí a integraci odlišného etnika do majoritní společnosti. Romští autoři, na rozdíl od neromských spisovatelů, přinášejí emancipační otázky a spíše reflektují skutečnost, jak ji vnímají oni – tedy Romové.

Čtvrtá kapitola s názvem *Obraz dětství a dospívání v současné americké a britské literatuře pro děti a mládež* (Řeřichová a Sladová) hned v úvodu předesílá, že úroveň takto vymezené literatury je rozdílná. Monografie uvádí tituly, které stranou mediální pozornosti jsou nositeli trendů a vypovídají o specifickém významu pro britskou a americkou literaturu. Jedná se o témata outsiderství, šikany, hledání vlastní identity a vyrovnávání se se ztrátou blízké osoby. Analýza děl, která lze najít v monografii, naznačuje, že v britské a americké literatuře pro děti a mládež se již delší dobu zabydlují smrt, šikana, outsiderství, generační problémy a nefunkční rodiny. Beletrii se nevyhýbají ani existencionální témata a výzvy globalizovaného světa, jako jsou ekologické otázky, etnické konflikty, terorismus aj. Erotika a sexualita je nadále pojímaná velmi otevřeně, leckdy s ironickým či sebeironickým podtextem. Společným tematickým jmenovatelem příběhů je nejistota, která má až obludný rozměr. Protagonisté jí čelí hlavně fantazijními a snovými představami a únikem z reality.

Autoři monografie *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež* poukazují na texty bohaté interpretačními možnostmi, které mají potenciál zasáhnout mladého člověka a nenásilně ho dovést k nadhledu, z něhož i velmi složité situace lze řešit bez ochromujících citových úrazů. Monografie předkládá ucelený pohled na současnou intencionální literaturu a vztah mezi vývojovými tendencemi naší a zahraniční beletrie. Sleduje zejména tematiku v souvislosti s aktuálním společenským vývojem, od něhož se literatura odvíjí. Prostřednictvím interpretace zvolených děl poukazuje na negativní dopad chaotického zrychleného života na mezilidské a partnerské vztahy. Mimo jiné ukazuje, že disharmonie, která je znát v celé šíři společenských a meziosobních vztahů, se promítá do pocitu psychické zátěže jednotlivců, zvláště nezralých jedinců.

Výše uvedená publikace zcela jistě bude přínosem pro studenty pedagogických škol, speciální pedagogy, učitele, psychology, knihovníky a sociální pracovníky, tedy pro odbornou veřejnost, která se zabývá českou a světovou literaturou pro děti a mládež.

Jana Bednářová
Technická univerzita v Liberci,
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická,
Katedra primárního vzdělávání